

MATS JOHANSSON:

”Det går att sänka skatten . . .”

Kris. Åtstramning. Svångrem. Nedskärningar. Besparingar. Sveriges politiska vokabulär har fått nya honnörsord. På det nationalekonomiska planet har de i kraft av verkligheten fått stark genomslagskraft, åtminstone i teorin. På det kommunalekonomiska planet är verkligheten en annan, låt vara att insikten om sakernas tillstånd sakta sprider sig även ute i kommunerna. Men har den ökade insikten tagit sig praktiska uttryck? Och hur står det till med den politiska förmågan att genomföra en ideologi på det kommunala planet, där den närmast berör de flesta människors vardag. Ofta rör sig den politiska debatten långt från denna praktiska vardag. Svensk Tidskrift ställer i några artiklar frågan hur de politiska ambitionerna förverkligas genom att titta på en svensk kommun – Lidingö.

I nästa nummer av tidskriften följer repliker.

Lidingö kommun är en av Sveriges mest moderata kommuner. Den har en skattekraft långt över rikssnittet. Den vann skattehöjningen för 1983. Hur rimmar det med moderata löften om skattesänkning och privatisering? Låt oss se hur utvecklingen i Lidingö sett ut de senaste åren.

Söndagen den 19 september 1982 gick Lidingö-borna till val. Av de 37 000 invånarna deltog ungefär två tredjedelar, närmare 90 procent av de röstberättigade. De 25 000 rösterna fördelades så att det borgerliga blocket fick mer än dubbelt så många i procent som det socialistiska (54–26) medan övriga partier tog resten. Det lokala Lidingöpartiet har 7 mandat i fullmäktige, miljöpartiet 2, de borgerliga 28, socialisterna 14.

Moderaterna har med sina 21 av 51 mandat i fullmäktige, och kommunalrådet som kommunstyrelseordförande, en dominerande ställning i Lidingö-politiken, även om den absoluta majoriteten ännu inte erövrats. Och så har förhållandet varit historiskt – partiernas styrka har inte radikalt förändrats de senaste valen.

Moderat skattehöjning

Hur avspeglas då den politiska sammansättningen i den förda politiken? Kommunalekonomiskt företer Lidingö numera stor likhet med de flesta andra kommuner när det gäller skatteutvecklingen, låt vara att höjningstakten över åren varit mer moderat än på de flesta andra håll. Men riktningen är illavarslande.

Fram till 60-talet hölls kommunalskatten pendlade upp och ner under 8 kronor. Under 60-talets första hälft togs

språnget raskt upp över 10 kronor. Sedan 1972 har utdebiteringen varit föredömligt konsekvent, 11:65. Först i år tvingades man kapitulera för utgiftsökningarna och höja, till 12:50.

Dessa 0:85 kan tyckas vara en futilitet. Skulle inte de inkomststarka Lidingö-borna ha råd att betala en knapp procent ytterligare för sin värdefulla kommunala service, särskilt som de klarat sig undan de kommunalskattehöjningar invånarna i de flesta andra kommuner drabbats av under 70-talet?

Men landstinget skall ju också ha sitt. 1974 var landstingsskatten 9:00, vid decennieskiftet 13:50. Och med den höjning på 1:00 som beslutats för 1983 får Lidingö-borna punga ut med sammanlagt 27:60 i kommunala skatter, en höjning med 1:85 – mest i landet.

27:60 kanske inte gör skatteblinda särskilt upprörda. Det är ju fortfarande en bit kvar till tex grannkommunen Stockholms 29:80, eller Sverige-ledande Åre kommuns 33:72. Och det finns ju 100 procent att ta av . . . (fast staten skall ha sitt, förstås).

Kommunal expansion

Men bakom dessa siffror finns en annan verklighet, nämligen den kommunala verksamhetsexpansionen. Medan skatteuttaget i Lidingö legat still 1972–82 har skatteintäkterna ökat. Inkomsterna har ju ökat bland de förvärvsarbete i Lidingö. Mellan 1974 och 1979 fördubblades kommunens skatteintäkter, från 100 till 200 miljoner kr. Nästa år sprängs 300 miljonersgränsen. Plus avgiftshöjningarna . . .

Men de ökade intäkterna har inte lett

till att skattesänkningar kunnat realiseras. Pengarna har slukats av kostnadsfördyringar och expansion av verksamheten. Realt har intäkterna varit sjunkande sedan 1978. Och samtidigt som staten minskat bidragen, har politikerna på riksplanet ålagt kommunerna nya uppgifter. Eftersom uttaxeringen legat stilla, har kommunens reserver tärts hårt. Under åren 1979–81, då signalerna om hårda tag från statsmakternas sida började komma, minskade likviditeten med 75 miljoner kr – verksamheten var ju i stort oförändrad, men började kosta mera.

1982 underbalanserades budgeten för tredje året i rad, nu med 16 miljoner kr. I år slår kommunstyrelsen fast att den utvecklingen måste brytas, och ekonomikontoret varnar för att reserverna i fonderna inte kan vara mindre än minst en månads utbetalningar i likviditet (55 miljoner kr). I april 1982, när verksamhetsplanen 1983–87 lades fram, var den disponibla likviditeten nere i hälften. Men hur skall trenden brytas? Var skall man skära för att kunna hålla oförändrad skatt? Och hur skall man kunna *sänka* skatten? Går det överhuvudtaget att undvika fortsatta höjningar med den struktur verksamheten nu har?

Möjliga besparingar?

Ett trovärdighetsproblem för moderaterna är rimligen att deras väljare inte röstar på dem för att de skall sitta och administrera skattehöjningar. Samtidigt är handlingsfriheten begränsad, dels av andra partier, dels av ålägganden från staten, dels av att även de egna väljarna har förväntningar på service.

Går det tex att dra in golfklubbens

bidrag på 35 000 kr? Eller blir det främst ridhuset som får ta stöten? Där har kostnaderna ökat från 142 000 kr 1981 till budgeterade 356 000 för 1983, medan arrendeintäkterna ligger oförändrat lågt runt 20 000 kr. Lika svårt torde det vara att dra in självaste kommunalrådslönen på 145 000 kr om året.

Lättare blir det kanske att vinna gehör för att avgiftsbelägga bokutlåningen i sjukhusbiblioteket så att bibliotekariens 5/8-tjänst i K 25 (6 921 kr) helfinansieras. De 30 000 kr som byte av kaffeautomater i Stadshuset skulle kosta kanske också kan undvaras, ja to m de 4 000 kr som ges till Sällskapet för räddning av skeppsbrutne.

Men tyvärr räcker det nog inte med detta, kanske måste de stora utgiftsposterna granskas.

Ta bostadssubventionerna, t ex. Visserligen har man på senare år nästan utslutande byggt småhus och inte hyreshus, men byggnadstakten är så pass låg – ett hundratal bostäder per år – att villorna ännu inte utgör ens hälften av bostäderna. Alltså sitter man med stora utgifter i bostadsbidrag, 8 miljoner netto. Går de att dra in? Går det kanske att sälja ut de kommunala bostäderna privat eller som bostadsrätter för att få in pengar och slippa täcka underskott?

Den kommunala administrationen, själva centralbyråkratin, kostar netto 27 miljoner kr. 1979 kostade den 21 miljoner kr. Kanske klarar man sig utan organisationskontor, personalkontor och kommunkansli? Pappershanteringen där är lika dyr som hela fritidsverksamheten, som har haft samma kostnadsutveckling. Kostnaderna per besök ökar snabbt på olika fritidsarenor, t ex konstisbanan Li-

dingövalLEN där varje besök kostar 17:50 i år mot 13:93 för något år sedan. Totalt kostar det närmare en halv miljon kr per år att driva banan, medan intäkterna symtomatiskt nog strukits ur budgeten ...

Men det här är ändå småpotatis jämfört med de stora bitarna i budgeten, skolan och det sociala. Skolväsendets kostnader har ökat från 55 miljoner kr 1979 till närmare 90 i år, medan socialtjänsten ökat från 50 miljoner kr till 68 under samma period. Dessa två offentliga sektorer sysselsätter nästan lika många människor vardera i årsarbeten räknat, c:a 1 600 tillsammans 2/3 av kommunens 2 300 anställda.

Större delen av socialtjänsten är daghemsverksamhet. Där ökar kostnaderna snabbt, medan intäkterna minskar lika snabbt. Från 34 miljoner 1981 till över 40 miljoner 1983 i utgifter, medan intäkterna sjönk från 24 till 21 miljoner kr samma period. Utslaget på de 942 platserna i kommunalt daghem blir det en bruttokostnad per plats på över 42 000 kr i år, mot 31 000 kr 1981.

När det gäller familjedaghemmen förhåller det sig annorlunda. Där ligger såväl intäkt som bruttokostnad per tillsynstimma i stort stilla, och på ungefär hälften av vad en daghemsplats kostar per dag. Men medan antalet daghemsplatser ökar med uppåt 100 jämfört med 1981, minskar antalet tillsynstimmar i familjedaghemmen ...

Statens roll

Det ser alltså dystert ut för framtiden, såväl när det gäller ekonomin som realiserandet av de liberala målsättningar

som partiet centralt satt upp för den ideologiska diskussionen.

Visst verbalt stöd från den socialdemokratiska regeringen kan i alla fall Lidingös styrande moderater trösta sig med: i budgetpropositionen uppmanas kommunerna att prioritera hårdare, så att "omfattande skattehöjningar" kan undvikas. Några betydande insatser från statens sida kan inte påräknas för att nå detta mål. Tvärtom räknar regeringen ju fortfarande med någon procents kommunal expansion, trots alla underskott och svångremmar! Men det är skattebetalarna kommunalt och inte staten som skall stå för finansieringen. Fast 1984 skall kommunerna enligt löfte få tillbaka hela skatteunderlaget för enskilda, medan det utreds hur det skall gå med de juridiska personerna.

I mars presenterar regeringen en särskild kommunalekonomisk proposition i riksdagen, som för Lidingös del kan förefalla olycksbådande mot bakgrund av att finansplanen antyder ytterligare omfördelningar från rika till fattiga kommuner.

Det skulle kommunstyrelsen i Lidingö inte alls bli glad över. I budgeten påpekas att statliga beslut har medfört ett inkomstbortfall för 1983 på 20 miljoner, motsvarande 1 krona på skatten, i form av indraget skatteunderlag, minskade statsbidrag och ändrade utbetalningar. Inte nog med det – efter budgetens fastställande har regeringen knåpat ihop ytterligare minst 6 miljoner i ökade utgifter åt Lidingö genom devalvering, moshöjning och ökad arbetsgivaravgift.

Några kronor går väl också åt till att betala den extraskatt regeringen aviserat på läroböcker från 1984. Åt det faktum

att vi har en socialdemokratisk regering som, trots att Sverige redan har Europas högsta bokmoms, vill bli först i världen med läromedelsskatt kan de styrande i Lidingö inte göra mycket.

Långsiktig planering

Man förstår den stilla suck kommunstyrelsen undslipper sig i verksamhetsplanen 1984–89: "Kommunens framtida ekonomiska situation beror till stor del på en rad faktorer som kommunen inte råder över". Styrelsen drar slutsatsen att landets ekonomiska utveckling har viss betydelse. "Stagnerar utvecklingen blir avvecklingar nödvändiga ... Det slutliga valet blir aktuellt om något år."

Här avslöjas svagheten i analysen. Det är tydligen högsta visdom även i starka moderatkommuner att skjuta idéerna och avgörandena på framtiden. Tanken att göra något medan tid var och pengar fanns slog uppenbarligen aldrig de styrande. Gick det inte att skära ner, privatisera och avgiftsbelägga i ökad grad när skatteintäkterna var goda – hur skall det då gå när underskotten är det stora problemet?

Trots att verksamhetsplanen slår fast att en volymminskning på 1–1,5 procent per år är nödvändig för att undvika skattehöjningar, och trots att underskottet blev farligt stort 1982 fastän en volymminskning på 0,5 procent noterades, så lade kommunstyrelsen för 1983 fram ett budgetförslag med expansion på 0,8 procent. Fullmäktige prutade till 0,5 procent.

Är detta moderat politik? Det är i alla fall inte en socialistisk politik. I reservationer till verksamhetsplanen hävdar de

socialistiska partierna att skatten ännu är så "låg" att det är nödvändigt att satsa på expansion bla för att trygga sysselsättningen bland de kommunalanställda: "Kommunerna måste ta sitt ansvar för sysselsättningen", volymminskning är

nedrustning, behoven måste tillgodoses, etc.

Måhända är sådana stolligheter en ringa tröst för den som tycker att skatten i Lidingö är för hög. Men allt är ju relativt.